

Elämyksellinen suo

VIRPI KAUKIO
Itä-Suomen yliopisto

Kaukio, Virpi (2022) Elämyksellinen suo (The experiential mire). *Terra* 134(2) 67–81. <https://doi.org/10.30677/terra.112122>

➤ Mires are no longer places of hard work, and now attract people for different reasons. This study is based on material gathered from an inquiry where people recounted their personal experiences of mires, and examines their voluntary engagement and subsequent relationship with them. The theoretical framework of this study is grounded in environmental aesthetics. I apply Arnold Berleant's method of descriptive environmental aesthetics to the described experiences of mires. I also use Joseph Kupfer's classification of different modes to aesthetically engage with nature. These modes – *acting in or within nature; action which takes us into nature; acting against nature; acting with nature* – reveal different aspects of the mire relationship. Engaging with mires deepens our material and mental connections to them. The findings suggest that an aesthetic engagement with mires can create new cultural understandings of them, and could result in more sustainable uses of mires in the future.

Key words: mires, experience narratives, aesthetic engagement, human-nature relationship

Virpi Kaukio, Suotrendi-tutkimushanke, Humanistinen osasto, Filosofinen tiedekunta, Itä-Suomen yliopisto, P.O. Box 111, FI-80101 Joensuu, Finland. E-mail <virpi.kaukio@uef.fi>

Sosiaalisesta mediasta löytyy #suollaonhyväolla -tyyppisillä aihetunnisteilla runsaasti kauniita suokuvia ja suonkulkijoiden tunnelmoiteja. Kun parikymmentä vuotta sitten kansainvälisen Suon estetiikka -konferenssin tiedettä ja taidetta yhdistävä julkaisu (Hakala 1999) sai nimen *Suo on kaunis*, väittämä oli vielä provosoiva. Suo oli perinteisesti nähty kesytettävänä raadannan paikkana ja vihamielisenä ja pelottavana luontona (Giblett 1996: 103–126, 180–183; Knuuttila 1999; Lehtinen 1999; Laurén 2006: 17–19). Luonnontieteestä kiinnostuneet filosofit, kuten Aldo Leopold, John Muir

ja Henry Thoreau, ymmärsivät jo aikanaan soiden esteettisen arvon (Callicott 2003), mutta laajempi asennoitumisen muutos, joka konferenssin aikaan oli aluillaan, on tällä vuosituhannella saanut myös maallikoiden keskuudessa erilaisia ilmentymiä. Ne kytkeytyvät soiden käyttötapojen muutoksiin ja elinkeinosta irtautuneisiin syihin mennä suolle.

Elämyksellisyyttä suolle menemiseen sisältyi myös menneinä aikoina, jolloin suo oli enimmäkseen työnteon ympäristö. Soiden luontoelämyksiä voitiin kokea, kun työ laskettiin hetkeksi käsistä ja hengähdettiin. Elämyksellisyys oli ansaittu nautin-

to, kuten perinteentutkija Kirsi Laurén (2006: 114) huomautti väitöskirjassaan *Suo – sisulla ja sydämellä*, joka perustuu *Suotarina*-kirjoituskilpailulla (1998) kerättyyn muistelu- ja kokemuskirjoitusaineistoon. Suosuhteen muutos elämyksellisempään suuntaan oli nähtävissä jo tuossa aineistossa (Laurén 2006: 206–209). Uusi *Suo. Kirjoitus- ja kuvakeruuaineisto* (2018–2019), jota tässä artikkelissa analysoin, vahvistaa elämyksellisyyden edelleen korostuneen suosuhteessa.

Tarkastelen *Suo*-keruun kirjoituksista koostuvan aineiston kautta sitä, miten keskeisiksi nousseet elämykselliset syyt mennä suolle ovat muuttaneet suohon liittyvää luontosuhdetta. Edustamastani kulttuuritieteisestä näkökulmasta *luontosuhteessa* korostuvat luonnolle annetut merkitykset (Vuorisalo 2012). Luontosuhde, jonka tarkennan *suosuhteeksi* – suhteeksi suohon erityisenä ympäristötyypinä – syntyy ihmisen ja suon vuorovaikutuksesta. Vuorovaikutukseen vaikuttavat käsitykset siitä, miten ihmisen ja luonnon ajatellaan eroavan ja toisaalta olevan yhteydessä toisiinsa. Luontosuhteella on useita ulottuvuuksia: materiaallinen, kokemuksellinen, kognitiivinen, emotionaalinen ja filosofinen (Ives ym. 2017). Suolle menemisen tavoissa, joiden kautta aineistoa jäsenän eri ulottuvuuksien painotukset vaihtelevat.

Voiko elämyksellisyys tuottaa uudenlaista soiden kulttuuriperintöä? Suosuhte luontosuhteen osana on sinänsä kulttuuriperintöä (ks. Latvala-Harvilahti 2022; Laurén ym. *tulossa*). Kulttuuriperintöä ovat ne aineettomat ja aineelliset asiat ja tavat, jotka muovaavat suosuuhdetta ja joita välitetään eteenpäin. Esimerkiksi soiden käytön muutos tuotantoympäristöistä virkistyksestä toiminnan ympäristöiksi on muuttanut aineellista suhdetta soihin. Elämyksellisyys kytkeytyy myös aineettomaan kulttuuriperintöön. Kulttuuriperintöä ovat toimintatapojen lisäksi ympäristöasenteet. Ympäristökräänsien aikakaudella myös eettinen tarkastelu on tarpeen. Aineistoanalyysissäni pohdin voiko elämyksellinen suosuhte olla tai johtaa kestävään luontosuhteeseen.

Artikkelini teoreettinen tausta on ympäristöestetiikassa. Sovellan kirjoitettujen suokuvausten tarkasteluun kehrittelemääni menetelmää, joka pohjaa ympäristöestetiikka Arnold Berleantin deskriptiiviseen ympäristöestetiikkaan (Berleant 1991: 25–56; Kaukio 2013). Tarkasteluni jäsenyksessä hyödynnän filosofi Joseph H. Kupferin hahmotelmaa neljästä erilaisesta luontoon menemisen tavasta. Niiden taustalla on huomio siitä, että ympäristön esteettinen havaitseminen ja kokeminen muuttuvat erilaisessa aktiivisessa ruumiillisessa vuorovaikutuksessa ja liikkeessä (Kupfer 2003).

Suo-kirjoitukset tutkimusaineistona

Uusia suomalaisten suokokemuksia kerättiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston (SKS) kyselyllä *Suo. Kirjoitus- ja kuvakeruulla* 2018–2019. Keruun suunnittelivat SKS:n kanssa yhteistyössä Suoseura, Metsähallituksen luontopalvelut ja valtakunnallinen Ympäristökulttuurin tutkijaverkosto. Keruussa kysyttiin, viihdytkö suolla, ja millaiset suot miellyttävät tai epäilyttävät? Pyydetyille vapaamuotoisille kirjoituksille tarjottiin virikekysymyksiä aistikokemuksista soilla, suon lajistosta, mielikuvista ja peloista. Esille otettiin myös soilla työskentely ja käyttö fyysisestä soiden muokkauksesta kuten suometsän hoito ja ennallistus aineettomampaan käyttöön kuten suourheilu, retkeily ja suohon liittyvä taide (ks. kirjoituskutsun esite: *Suo. Kirjoitus- ja kuvakeruuaineisto* 2018–2019). Vastauksia saatiin 78 henkilöltä. Vastaaajista enemmistö, 48, oli naisia, miehiä oli 24 ja kuusi ei ilmoittanut sukupuoltaan. Syntymävuotensa ilmoittaneista vastaaajista vanhin oli syntynyt vuonna 1932 ja nuorin 1997. Ikäjakauksessa painottuvat lievästi yli kuusikymmentävuotiaat. Kyselyyn sai vastata myös nimimerkillä. Taustatietojen vähäisyyden vuoksi ei ole mahdollista tehdä yksilöityjä päätelmiä niistä sosiaalisista ja kulttuurisista seikoista, jotka kirjoittajien suokokemuksiin tai kirjalliseen ilmaisuun ovat saattaneet vaikuttaa. Aineistosta on silti nähtävissä, että esimerkiksi marjastus on suosittu suolle menemisen syy vastaajan iästä, sukupuolesta tai asuinpaikasta riippumatta. Myöskään esimerkiksi lapsuuskokemuksista kronologisesti etenevän kerrontatavan käyttö ei erottele vastaajia taustoiltaan erilaisiksi. Kirjoittajajoukon analysoimisen sijaan keskityn siihen, millä tavoin suosta kerrotaan ja mitä kokemusten sanallistuksista voi päätellä. *Suo. Kirjoitus- ja kuvakeruun* (myöhemmin *Suo*-kirjoitukset) aineistosta olen valinnut artikkelini aineistoksi 72 kirjoitusta sillä perusteella, että suo on niissä elettyä ja koettuna luontona kirjoituksen keskiössä. Viitataan *Suo*-kirjoitusten lainauksiin sivunumerolla, joka on sama kuin arkistointinumero. Aineistossa olevat kuvat olen rajannut tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Suo-kirjoitusten yhdistävänä piirteenä on oma-kohtaisesti koettu suo. Suhde siihen muotoutuu elämäkerrallisessa kontekstissa (Laurén 2006: 74). Tämä näkyy suokokemukseronnassa, vaikka muodoltaan, tyyliltään ja rakenteeltaan aineiston kirjoitukset ovat moninaisia. Elämäkerralliset kirjoitukset alkavat usein lapsuuden kokemuksista edeten kertojan nykypäivään yhtenäisenä kronologiana tai jääden taustaksi aikuisuuden kokemuksille. *Suo*-kirjoituksissa pääpaino on kuitenkin lähimeneisyydessä tai nykypäivässä. Muutama on valin-

nut kirjoituksensa muodoksi virikekysymyksiin vastaamisen. Kerrontaa on saatettu jäsentää myös paikkojen (tiettyjen soiden) ja erityisellä tavalla merkityksellisiksi koettujen hetkien tai tilanteiden mukaan. Näissä suoretkikertomuksissa kokemusta kuvataan kertomuksellisessa preesensissä, vaikka niitä ei ole suolla kirjoitettukaan. Aineistossa on myös runomuotoisia kuvauksia. Kerronnan tyyli-
lajien ja aikarakenteiden monikerroksisuus on tyyppillistä keruuaineistoissa. Kerrontatapavalinnat ovat osa tekstien merkitysjärjestelmää (Lakomäki ym. 2011: 10, 20–22). *Suo*-kirjoitukset ovat luettavissa enemmän tai vähemmän tietoisina yrityksinä saattaa oma suokokemus jaettavaksi. Kirjoitusten reflektiivisyys tekee niistä soveltuvia luettavaksi deskriptiivisen ympäristöestetiikan mukaisina kuvauksina. Kirjoittajat itse analysoivat niissä eri tavoin omaa suosuuhdettaan.

Kysymykseen ”viihdytkö suolla” tiivistyy eräitä elämyksellisen suosuhteen lähtöoletuksia: nykypäivän ihmisille kohtaamiset soiden kanssa ovat mahdollisuuksia, eivät välttämättömyyksiä (ks. taulukko Laurén 2006: 74). Soille mennään vapaaehtoisesti. Marjastus nousee *Suo*-kirjoitusaineistossa suosituimmaksi suolle menemisen syyksi. Kolme neljäsosaa kertoo marjastuksesta jossain muodossa, muutaman marjan makuelämyksestä ja ravinnon jatkeesta elannon rahalliseen täydennykseen. Lakka (paikallisesti muuntuvilla nimillään, hilla, valokki, suomuurain) saa hiukan enemmän mainintoja kuin karpalo. Myös juolukka ja variksenmarja mainitaan.

Suon käyttötapojen muutoksesta kertoo se, että aineistossa ei ole omakohtaisia kertomuksia suon raivaamisesta pelloksi. Muutama maininta turpeen nostosta kotivaraksi joko poltettavaksi tai kuivikkeeksi eläimille löytyy. Huomattavaa on, että nämä kertomukset ovat kaikki lapsuusmuistoja. Pääasiallisena toimijana on ollut isä. Lapset ovat saattaneet osallistua työhön pienimuotoisesti tai marjastaa ohessa äidin ja sisarusten kanssa. Vaikka marjastus esiintyy niissä naisten ja lasten toimenä, muutoin marjastus suolla ei näyttäydy tässä aineistossa sukupuolittuneena työnä (vrt. Laurén 2006: 112–113). Suolla tehtävään työhön liittyvissä muistoissa myös luonnon tutkimiselle ja leikkimiselle on ollut sijaa ja päivä suolla on voinut merkitä arjen katkaisevaa seikkailua kodin ulkopuolelle.

Työperäiset tai työhön rinnastettavat syyt mennä suolle ovat aineistossa vähemmistössä. Esiin tulevat vuosikymmenien takaiset muistot ojitus-suunnitelmien tekemisestä (kaksi mainintaa) ja kesätyöstä turvetuotannossa (yksi kertomus). Myös turvemittauksista ja muista maaperän tutkimuksista kerrotaan, mutta ilman tarkkaa tietoa hyödyntämistarkoituksesta. Lintuja lasketaan ja rengaste-

taan soilla. Soilla myös harjoitetaan edelleen metsästystä, mutta kyselyyn vastaajista vain muutama ottaa sen esille ja lähinnä menneessä muodossa. Nykyisin asean on korvannut kiikarit. Tällaisilla materiaalis-teknologisilla muutoksilla suon kohtaamisen välineistössä on merkitystä suosuhteen muotoutumiselle.

Luonnossa liikkuminen, hiihto, retkeily, kuntoilu, rentoutuminen, rauhoittuminen, leikki ja taiteen teko – muu kuin suoluontoa voimakkaasti muokkaava työ – ovat marjastuksen kanssa keskeisimmät syyt tänä päivänä mennä suolle. Kuitenkaan käsitys siitä, mikä on työtä, ei ole nykypäivänä yksiselitteistä. Suolla työskentely ei vain ole aineellisten luonnonvarojen käyttöä. Esimerkiksi ADHD-lasten parissa työskentelevä vastaaja kertoo, että hän vie lapsia suolle saamaan positiivisia luontokokemuksia (suo_104) – hän tekee työtään suolla ja suon kanssa, mutta hänen työnsä ei kohdistu suohon. Elämyksellinen suosuuhde ei sulje pois erilaisia työn kaltaisia toimia suolla. Toisaalta syytä mennä suolle ei koeta useinkaan tarpeelliseksi määritellä tai perustella.

Ympäristöestetiikan teoreettinen viitekehys

Jotta olisi mahdollista tehdä päätelmiä siitä, miten elämyksellisyys muuttaa suosuuhdetta, tuottaako se uutta suon kulttuuriperintöä ja antaako se eväitä kestävämpään tulevaisuuteen, täytyy pohtia sitä, mitä elämyksellinen suosuuhde pitää sisällään. Tarkastelen elämyksellisyyttä tässä ympäristöestetiikan viitekehysessä. Elämys ja kokemus on toisinaan erotettu toisistaan, mutta ympäristöestetiikassa sanoja käytetään tieteenalaan vaikuttaneen angloamerikkalaisen taustan vuoksi synonyymeinä. Keskustelua kuitenkin käydään elämyksen ja kokemuksen sisällöllisistä painotuksista, kuten kokemukseen vaikuttavan taustatiedon tarpeellisuudesta tai lajista (ks. Haapala 2000; Brady 2003: 8–119). Tässä artikkelissa en sovelle elämyksellisyyden käsitettä aineistoon, vaan päinvastoin aineiston kautta hahmotellen elämyksellisyyttä luontosuhdetta muovaavana prosessina.

Luonnon elämyksellisen kokemisen skaalaan mahtuvat hetkelliset ja ainutlaatuiset huippukokemukset ja toisaalta arjen estetiikan aistien kautta tietämisen ja toimimisen valinnat. Ympäristön esteettisessä kokemisessa ympäristö ja kokija ovat vuorovaikutuksessa. Esteettinen kokemus syntyy aistillisen (materiaalisen, kehollisen) ja ajatuksellisen (tulkitsevan, kontekstualisoivan, kuvittelevan) havaitsemisen yhdistelmänä (Hepburn 1994: 37; 2001: 2–3). Suokokemusten tarkastelu esteettisessä

viitekehyksessä tarkoittaa kokemuksellisen vuorovaikutuksen analysoimista aistillisen ja ajatuksellisen yhteispelinä. Tarkastelussa huomioon otettiin ajallisen ja tilallisen ympäristön materiaaliset ominaisuudet ja muutokset yhtä lailla kuin niiden kulttuurisen ja henkilökohtaisen – ja joskus sanallistumattomankin – merkityksenannon. Vaikka muutos on tutkimuksen yhtenä lähtöoletuksena, en tee varsinaista vertailua Laurénin (2006) aiemman tutkimuksen kanssa, mutta käytän sitä taustatietona tulkinnoilleni.

Suo-kirjoitusten suot ovat subjektiivisesti merkityksellisiä, elettyjä paikkoja. Ne ovat omakohtaisten kokemusten merkityksellistämää. Suot tarkentuvat paikoiksi myös kulttuurisen merkityksenannon kautta (Cresswell 2004). Ympäristön esteettisen kokemuksen näkökulmasta paikkakokemukselle tärkeitä asioita ovat aistein havaittavat ominaisuudet: muodot, tekstuurit, mittasuhteet ja asioiden keskinäiset suhteet sekä aineettomat mutta yhtä lailla havaittavat valo, värit, tuoksut ja äänet. Havaittavien ominaisuuksien lisäksi paikkaan kuuluvat tulkinnalliset ominaisuudet, kuten historiallinen ulottuvuus, ajallinen syvyys, kollektiivinen muisti, sosiaalinen ulottuvuus, mielikuvat, tunnelma ja niin sanottu paikan henki (Forss 2007: 78–83). Havaittavien ja tulkinnallisten ominaisuuksien erottaminen ei ole yksiselitteistä, ja toisaalta yksilölliset ja kulttuuriset merkitykset eivät aina ole yhteneväisiä. Oman kokemuksen reflektiiossa – aineiston kirjoituksissa – tulkinnoista ja ristiriidoista käydään sisäistä keskustelua, väitetään vastaan ja ehdotetaan suostuttelevia perusteluita. Esteettisessä kommunikaatiossa tällaiseen viitataan intersubjektiivisena suostutteluna (Brady 2003: 200–214). Suosuhde muodostuu ja saa ilmaisunsa ja käytännön seurauksensa siten sosiaalisessa prosessissa: omaa kokemusta, toimia ja ajatuksia suhteutetaan henkilökohtaisiin ja kulttuuriin käsityksiin entisen, nykyisen ja tulevaisuudenkin näkökulmasta. Luen *Suo*-kirjoituksia niin kuin ne olisivat deskriptiivisen estetiikan menetelmää noudattavia kokemuksellisen kuvauksia, joissa kirjoittaminen toimii välineenä ympäristön ymmärtämiseen ja oman kokemuksen reflektointiin (Berleant 1991: 25–56; Kaukio 2013).

Suokokemustensa kirjaajat ovat joutuneet sanallistamaan alun perin sanatonta ja etsimään keinoja ilmaista omaa kokemustaan. Kirjoitetuissa kuvauksissa kuilu kokemuksen ja kielen välillä on ylitetty usein vaistonvaraisin ratkaisuin, mutta usein hyvinkin tietoisina tästä problematiikasta. Esimerkiksi hajuainin kokemusten kirjaamisessa moni harmittelee kielen vajavaisuutta. Mutta olivatpa vastausten ratkaisut kokemuksesta kertomiseen tietoisin reflektiivisiä tai ei, niistä on luettavissa kirjoittajien pyrkimyksiä välittää omaa kokemustaan suosta, sitä miltä tuntuu olla paikassa (Kaukio

2013: 51–55, 75–84) – ja sitä kautta, millainen suhde kokijalla on suohon. Kuvaukset yhdistää havainnon ja kielen ja ohjaa lukijaa (tässä minua tutkijana) kohti kirjoittajan kokemusta (Berleant 1992: 26). Deskriptiivisen estetiikan ympäristökuvauksilla on kaksi tehtävää: koetun taltioiminen hetkellisen kokemuksen siirtämiseksi säilyvämpään ja käsiteltävämpään muotoon, ja toiseksi kuvauksen lukijan kokemuksen herättely kokemuksen jakamisen tarkoituksessa.

Osana ekokriittistä problematiikkaa on kysytty, voiko kieli lainkaan tavoittaa luontoa – tuleeko kuvastusta luonnosta aina tietynlaista ”ei-luontoa”, kielellisten merkien, kulttuuristen symbolien ja konventionaalisten, historiasidonnaisten representaatiokeinojen kautta nähtyä todellisuutta ja inhimillisesti suodatettua kokemusta (Lahtinen & Lehtimäki 2008: 19). Suokokemusten kuvauksilla on kuitenkin koettu materiaallinen tausta, jolla ne pyrkivät kurottamaan inhimillisestä kielestä kohti aineellista luontoa. Suosuhde ja suo paikkana, elettyinä ympäristönä tarvitsee ihmisen kokijaksi ja osapuoleksi.

Elämyksellisyyden keskeisyys suokokemuksissa on todellinen aineistosta nouseva huomio. Suolla viihtymisen esille ottavasta virikekysymyksestä huolimatta keruun alustuksen ei voi katsoa johdattelun vastaajia elämyksellisen suuntaan, vaan kysely tarjosi mahdollisuuden kirjoittaa erilaisten suon käyttö- ja kokemistapojen näkökulmista. Kupferin (2003) jäsenyys siitä, kuinka ympäristön esteettinen havaitseminen ja kokeminen muuttuvat erilaisessa ruumiillisessa vuorovaikutuksessa ja liikkeessä, tarjoaa artikkelilleni rakenteen. Aktiivinen ja vuorovaikutuksellinen luontoon – suolle – meneminen tapa vastaa ajatustani siitä, millä tavoin suosuhde, tutkimukseni perimmäinen kohde, muotoutuu.

Kupferin erottelu luontoon menemisen tavoista nostaa esiin elämyksellisen suosuhteen eri aspekteja. Ensimmäisessä suolle menemisen tavassa, jossa suo on liikkumisen alustana, painottuu materiaallinen ja aistillinen suon kokeminen. Toisessa kokemus syvenee tiedollisesti tulkinnan ja merkityksenannon kautta. Kolmannessa suo koetaan vastustajana ja neljännessä haetaan jonkinlaista harmoniaa suhteessa suohon (ks. Taulukko 1).

Kupferin esittämät luonnossa toimimisen tavat ovat limittäisiä ja se, mikä modus milloinkin hallitsee, voi vaihdella hetkittäin (Kupfer 2003: 7). Aineistosta nousevien teemojen sijoittaminen tiettyyn jäsenyykseen on minun tulkitsevan toimintani tulosta, ja analyysin edetessä olen joutunut muokkaamaan jäsenyyksiä. Pyrkimyksenä ei ole ollut menetelmän hiominen. Keskeisempää on se, mitä uutta tarkastelukehikon näkökulmat voivat kertoa elämyksellisestä suosuhteesta. Ensin on kuitenkin luotava katsaus suohon luontosuhteen osapuolena.

Taulukko 1. Suolle menemisen tavat Kupferin (2003) jäsenystä mukaillen.
Table 1. Engaging aesthetically with the mire. An adaptation of Kupfer's (2003) modes.

moodi, mode	fokus, focus	esimerkki, example
suo liikkumisen alustana <i>acting in or within the mire</i>	materiaalinen <i>material</i> aistimuksellinen <i>sensory</i>	”Tärkeintä on päästä tarpomaan ja hengittämään raikkaaseen suomalaisemaan, missä todella on ihan erikoinen, selittämätön tuoksu” (suo_124). <i>“It is essential to get to wade and to inhale the fresh mire landscape where there is the most distinctive and inexplicable fragrance” (suo_124).</i>
suohon syventyminen <i>action which takes us into the mire</i>	tiedollinen <i>cognitive</i> tulkitseva <i>interpretative</i> merkitykset <i>content</i>	”Vapaa-ajan suoretillä kokonaiselämästä saattaa häiritä tarve tunnistaa myös se oudon näköinen rahkasammal. Toisaalta elämys syvenee, kun jokainen kasvilaji on tuttu ja turvallinen, kuin ystävä” (suo_100). <i>“On leisure trips to the mires, the total experience might be disturbed by a compulsion to recognize some strange looking peat moss. On the other hand, the experience might deepen when every plant species is familiar and safe, like a friend” (suo_100).</i>
suo vastustajana <i>acting against the mire</i>	hallitseminen <i>control</i> hyödyntäminen <i>utilization</i> ylevän kokemus <i>experience of the sublime</i>	”Kuin suolla olisi ammottava kita, joka herkuttelisi muukalaisten tietämättömyydellä ja varomattomuudella” (suo_225). <i>“It’s like there is a gaping maw in the mire which relishes the ignorance and carelessness of visitors” (suo_225).</i>
suo sen omilla ehdoilla <i>acting with the mire</i>	yhteyden hakeminen <i>seeking affiliation</i> monilajisuus <i>multi-species encounters</i>	”Oikeastaan tahtoisin, että sitten joskus tuhkani siroteltaisiin sinne, jonkin kitukasvuisen männyn juurelle, kullankeltaisten heinien ja vaiveroiden alle...” (suo_049). <i>“Actually I wish that in due time my ashes will be scattered on the mire at the feet of some withered pine and underneath golden grasses and leatherleafs...” (suo_049).</i>

Suo-odotukset

Suot, kattaen turvemaat, aapasuot, nevat, rämeet, korvet ja muut soiset luontotyypit (ks. Vasander 1998: 4. numeroimaton alku sivu), ovat merkittävä luontotyyppi Suomessa. Noin yksi kolmasosa Suomen maa-alueesta on suota, mutta nykyisin puolet siitä on ojitettu, mikä tarkoittaa soiden kuivattamista maanviljelyksen, metsätalouden tai turvetuotannon tarpeisiin (Luonnontila.fi-palvelun raportti Suomen soiden tilasta). *Suo*-kirjoituksissa turvetuotantosoiat käsitellään hyvin vähän. Ojitet-

tuja soita esiintyy enemmän. Ojitus ja monet sen seuraukset ovat aistein havaittavia ja koettavissa paikan päällä. Ojitetulla suolla luonnon prosessien koetaan usein jollain tavalla häiriintyneen. Ojitukseen liittyy kokemukset entisestä suosta menetettynä maisemana (Laurén 2006: 192–202).

Ojitettu suo on kuitenkin edelleen luontoa. Käsitelyssä luonnosta toisessa ääressä on ajatus, että mikään ei ole luontoa, että luontoa ei ole enää jäljellä – ihminen on humanisoitunut kaiken, ja toisessa ääressä puolestaan, että kaikki on luontoa: myös ihminen tekoineen on osa sitä (Berleant 1992: 7).

Ojituksella käsitelty suo on jossain näiden äärien välillä. Siihen sopii ajatus luonnollisuudesta suhteellisena asteominaisuutena. Sen mukaan luonnolle annettujen pysyvien määritelmien ja sisältöjen sijaan keskeisenä ovat prosessit, joihin myös ihmisellä on osuutensa (Ross 2006: 20–26). Ihmiset toiminnallaan, erilaisilla suolle menemisen tavoillaan, osallistuvat suon luonnollisuutta muokkaavaan prosessiin. Oma suosuhdetta refleктоivissa kirjoituksissa tähän myös otetaan kantaa.

Suo-kirjoituksista on luettavissa, että suota halutaan myös määrittellä. ”Suon kuuluu olla koskematon ja luonnontilainen” (suo_153). Oikeanlainen suo saattaa olla se ”minun suoni”: tuttu lapsuudesta tai sellainen, jonka kokija kokee vastaavansa omaa mielenmaisemaansa. Symboliset ja jopa arkkityypiset suon määritelmät ylittävät henkilökohtaisen tason. Suossa nähdään suomalaisen luonnon syvin olemus. ”Maa, vesi, ilma. Ja tuli turpeesta. Tähän kasvaa suomalainen” (suo_157). Nämä määritelmät liittyvät autenttisen ja aidon suokokemuksen etsintään, ja ne jatkavat aiemmista suokertomuksista esiin nousseita tuntemisen, tietämisen ja ymmärtämisen tapoja (Laurén 2006: 178–192).

Tässä artikkelissa korostan *Suo*-kirjoituksissa esille tuotuja materiaalisia ja aistihavainnon tuottamia käsityksiä suosta. Ojitettu suo voi olla luontoa, mutta saatetaan kyseenalaistaa, onko se enää suota. Maiseman muokkauksen lisäksi luonnon olosuhteet vaikuttavat. Kuiva kesä saattaa aiheuttaa tunnun, ettei suo ole oikeanlainen: ”Muutoinkin suo tuntui silloin oudolta, sillä rahkasammal rahisi kuivuuttaan saappaan alla. Suolta puuttui myös sen ominaisuus ja pehmeän sammalmättään tuntu saappaan alla” (suo_155). Suolle luetellaan erilaisia ominaispiirteitä – märkyys, pehmeys, koko, syrjäisyys, koskemattomuus, karuus, eloisuus – joiden toteutumiseen tai toteutumattomuuteen otetaan kantaa. ”Varsinaisesti tutustuin suoluontoon nuorena aikuisena muutettuani Pohjois-Suomeen. Menin ensimmäistä kertaa oikealle suolle keväällä lumien juuri sulettua. Mitä lie rämeen tai nevan sekoitusta. Paikoin puutonta avosuota, paikoin kitukasvuista mäntyä siellä täällä” (suo_013). Suot, joista kirjoituksissa kerrotaan, jäävät useimmiten vaille tarkkaa paikannusta tai nimeä. Oman suokäsityksen mukainen suo saattaa silti määrittyä maantieteellisen sijainnin mukaan. Suuret erämaiset suot ovat lähempänä suon oletettua olemusta kuin kutistunut kosteikko rakennetun kaupungin puristuksessa. Oikeaa suota määrittellen aistein kohdattavin yksityiskohdin: ”Sen suon tunnuslintu oli kapustarinta. [– –] Sen äänestä tulikin minulle suon ääni” (suo_002). ”Vihdoinkin löytyi Etelä-Karjalasta suo, jonka yli tarvottuaan myös tunsin olleensa suolla” (suo_102). Käsitukset oikeanlaisesta suosta voivat perustua myös eettiseen

orientaatioon: ”Suon kuuluu olla suo ja antaa sen kerryttää turvettaan rauhassa omaa verkkaista taitiaan, ei kenenkään hyödynnettäväksi” (suo_155).

Ristiriitaisesti ideaalin suon odotuksissa on samoja piirteitä, joiden vuoksi soihin on kohdistunut ennakkoluuloja. Vetinen, upottava, kesyttämätön ja syrjäinen: näillä on perusteltu aiempien sukupolvien kertomuksissa sekä kulttuurituotteissa suohon liitettyä vaarallisuutta ja hyödyttömyyttä. Niistä ennakkoluulot ovat siirtyneet kulttuuriseen ja sosiaaliseen muistiin. Kokisimmeko suot toisin, jos emme olisi tietoisia kertomusten kollektiivisesta kuvastosta? Vaikka aineistossa viitataan niukasti suofiktioon, ei ole kaukaa haettava sanaa, että Väinö Linna on leimannut suomalaisten mieliin suon, kuokan ja Jussin samalla tavalla kuin William Turnerin väitetään maalauksillaan luoneen Lontoon sumut ja F. E. Sillanpään keksineen suomalaisen suvion romantiikan (ks. Kaukio 2013: 125–126).

Suo-keruuaineiston vastaukset väittävät kuitenkin monia mielikuvia ja ennakkoluuloja vastaan. Niiden mukaan suon pitääkin olla vetinen, upottava ja ihmisen vaikeasti saavutettavissa. Suo saa olla suo omassa arvaamattomuudessaan. Osaksi *Suo*-kirjoitusten refleктоiva tyyli on syntynyt keruun virikekysymyksiin vastaamisesta. ”En ole koskaan pelännyt suota, jänkkää. Olen mieheni mukana ylittänyt satoja erilaisia jänkiä; hyllyviä, upottavia nevoja, rämeitä korpia, joskus hyvin tukevien, joskus vanhojen ja osin lahonneiden pitkokkien avulla, enkä ole koskaan pelännyt” (suo_110). Lainauksen voi lukea kieltäväksi vastaukseksi kysymykseen suopeloista. Enemmän kysymyksiin sisältyvien oletusten kiistäminen kuitenkin kertoo siitä, että omakohtaisten kokemusten kautta kollektiiviset mielikuvat saavat vähemmän painoarvoa, vaikka edelleen suohon liitetään symbolisia merkityksiä. Elämyksellisessä suosuhteessa omakohtaisella kokemisella on suurin merkitys.

Suo liikkumisen alustana

Kupferin luontoon menemisen moodeista ensimmäisessä, aistivassa ja havaitsevassa toiminnassa (*acting in or within nature*) ympäristö on liikkumisen välikappale tai alusta, kuten lenkkipolku lenkkeilijälle tai järvi uimarille. Ympäristö kohdataan siinä aktiivisesti useilla aisteilla. Omat kehon tuntemukset – lihasten liike, hengityksen ja sydämen tahti – vastaavat ympäristön muutoksiin (Kupfer 2003: 77–79). Olen tulkinut moodia niin, että suon kohtaamisessa painottuu aineellisen ympäristön ja aistivan kokijan vuorovaikutus.

Kuljen nykyään suolla varmoin jaloin ja lempein silmin, ja sillä tavalla, etten aio tapella liikkeilläni

suon hyllyntää vastaan, tasapainoainitani on tottunut siihen, ja polvinivelet. [- -] Tunnen letot, tiedän maariankämmeköiden kasvupaikat, suolampien korrennot, pyörähän pohjattomaan ja nimettömään lampeen uimaan niin halutessani [- -] kiskon itseäni varvuista kiinni pitäen, kyynärpäät ja polvet verrillä lemille. Miun dna jää rahkasammaleeseen (suo_177).

Suon kokeminen liikkumisen alustana korostaa elämyksellisyyden aistillista ja kehollista puolta. Siinä toteutuu ympäristöfilosofi Cheryl Fosterin (2007: 158–159) esittämä esteettisen arvone eletyn ulottuvuus, joka on kokemuksen ei-tiedollinen, sanallistamista väistelevä osanen. Eletyn ulottuvuuden voi kokea, tuntea, aistia, elää, mutta ei määritellä tarkkarajaisesti. Fosterin mukaan kokemuksen eletyn ulottuvuuden välittäminen on näyttämistä ja toimimista. Liikkumisen, aistimisen ja toimimisen tavat suolla ovat kytköksissä siihen, millainen suhde kokijalla suohon on. Merkitykset eivät välttämättä sanallistu, mutta ne synnyttävät kokoelman tapoja liikkua, astua, koskettaa, paikantaa itsensä ja olla vuorovaikutuksessa aistien kautta ympäristönsä kanssa. Eletyn ulottuvuuden kaltaista kokemusperäistä ja luonnon kanssa vuorovaikutuksessa syntyvää tietoa voidaan kutsua myös affektiiviseksi tai hiljaiseksi tiedoksi (Hankonen 2021: 48–50, 135–142).

Liikkumisen alustana suo on hyvin erityislaatuinen ja vaihteleva. Suolla ei voi kulkea sitä mitenkään huomioimatta. Edes tutulla suolla ei voi liikkua niin kuin arjen ympäristössä, jossa toimitaan lähes automaattiohjauksella. Suon arvaamatomuus ei välttämättä ole mitään dramaattista tai

äkillistä. Mutta suolla kokijan tarkastelupiste on enemmän tai vähemmän ”kelluva”. Suolla toteutuu arkkitehti Buckminster Fullerin (1979: 120) esittämä ”nestemäisen maantieteen” kaltainen staattisen tarkastelupisteen kyseenalaistuminen. Fullerin ajatukseen viitaten Berleant on huomauttanut, että kelluva tarkastelupiste kyseenalaistaa myös kokijan, kokemuksen nollapisteen, josta suunnat ja välimatkat käsitetään ja havaitaan ja johon ne suhteutetaan (Berleant 2012: 318).

Suo-kirjoituksissa toistuu ajatus suolla kulkemisesta jonakin mitä pitää opetella. ”Täytyy osata arvioida pinnan kestävyys ja siten turvalliset kulkureitit. Pienellä virhearviolla voi olla ikävät seuraukset. Oppiminen toimii erehdyksen kautta, muuttaman kerran saa kastua ennen kuin oppii lukemaan suota” (suo_207). Suota opetellaan tuntemaan reagoimalla sen vaihtuviin olosuhteisiin liikkumalla ja kaikin aistein. Upottavuus vaikuttaa reittivalintoihin. Suolla voi joutua myös harhaan, koska kulkeminen suoraan ei ole mahdollista. Olosuhteet muuttavat suon kokijan orientaatiota ja tarkastelupistettä ratkaisevasti. Marjastajien suoasento eli kumartuminen mättäiden puoleen aiheuttaa helposti sekaantumisen suunnista (kuva 1).

Toisaalta asento voi myös selittää tuoksumainintojen poikkeuksellista runsautta aineistossa. Kumarassa tuoksut tulevat nenään helpommin. Tuoksuun liitetään myös liike: saappaan polkaisu voimistaa tuoksua. Keholliset suokokemukset voivat olla suhteellisia ja monimerkityksisiä, kuten että hyvänä marjavuonna painavien sankojen vuoksi kulkeminen upottavassa maastossa on vaikeampaa.

Kuva 1. Marjastajan kumara suoasento voi aiheuttaa sekaannusta suunnista, mutta suon tuoksut tavoitetaan siten nenän helpommin. Kuva: Jasse Hast/Vastavalo.

Figure 1. The berry picker's bending position often causes a confusion of directions, but the fragrances of the mire reach one's nose more easily. Photo: Jasse Hast/Vastavalo.

Liikkumiseen vaikuttavat muutokset suolla ovat ajallisia. Kuivana kesänä suo ei ole tuntunut edes suolta. Tulvivana keväänä suolle ei ollut menemistä. Sen saattoi tavoittaa kuin rannalta, vain katseella. Talvinen suo puolestaan on jotain aivan päinvastaista. ”Silloin pääsee helposti liikkumaan suksilla ja silloin kerkiää käydä monessa mielenkiintoisessa paikassa kun liikkuminen on helppoa ja sipakkaa” (suo_035). Suon avaruudessa katsetta ei rajaa puusto, mutta suo-ajat haittaavat kulkemista talvellakin. Suoalustan edellyttämä kehollinen sopeutuminen vaatii jatkuvaa reagointia. Marjastessa jalansijaa täytyy vaihtaa nopeasti, pitkospuulla kannattaa pitää tasainen kulkemisen rytmii, eikä toisen kanssa kannata astua samalle pitkospuulle heilumisen välttämiseksi. Kulkemista helpottavat, aloittelijoillekin suositellut, pitkospuut voivat olla liukkaat tai upoksissa. Näitä huomioita vastaajat ovat kirjanneet suolta opittuina tietoina ja taitoina.

Suolla olemisen opeteltavuus osaltaan demystifioi suota. Suo ei enää pelota nykypäivän kulkijoita niin kuin ennen. Aineistosta löytyy muutamia mainintoja siitä, kuinka kirjoittajaa on lapsena peloteltu suonsilmäkkeeseen uppoamisella. Myös Suomi-filmien negatiivinen suokuvasto ja muu varhaisempi kertomuskerros muistetaan vielä. Ne saattavat pulpahtaa mieleen suolla, kun jalka painuukin odottamattoman syvälle ja saapas katoaa turpeeseen kuin uhriksi suolle. Se, millä tavoin suon arvaamattomiin ja mahdollisesti vaarallisiin elementteihin suhtaudutaan, kertoo muuttuneesta luontosuhteesta. Kun keruukyselyn vastaaja humpsauttaa suohon ja kastelee sukkansa, hän prosessoi tilanteen nopeasti opetukseksi: seuraavilla retkillä muistan varmasti ottaa mukaan suolle vaihtosukat. Erilaiset sauvat, vaihtovaatteet, kännykkä muovipussiin, eväät, sukkapuikko kohmeisten karpaloiden keruuseen ja lähtöpaikkaansa ohjaava kaareva latu ovat suokokemuksien synnyttämää materiaalista tietoa, jolla suota arvaamattomana liikkumisen ja toimimisen alustana otetaan haltuun. Erilaiset välineet ovat osa toimijaverkkoa, johon kuuluvat ihmisen lisäksi ei-inhimilliset, elävät ja elottomat toimijat. Esimerkiksi kumisaappaiden on esitetty olevan eniten luonnon tutkimiseen vaikuttanut tekninen innovaatio (Hankonen 2021: 27–28). Elämyksellisyys saattaisi olla hyvin toisenlaista ilman nykyaikaisia materiaalis-teknologisia suon kokemisen mahdollistajia. Materiaalisella tiedolla suon haltuunottoon ei kuitenkaan aina sisälly pyrkimystä muokata suota ja tehdä siitä pysyvämmän kontrolloitua. Opettaminen kohdistuu kokijaan itseensä.

Suon kelluva tarkastelupiste ohjaa huomion kokijan omiin tunteuksiin. Itsen ja ympäristön erottaminen hämärtyy. Suon kokija on alttiina muutoksille niin fyysisessä kuin henkisessä vuorovaiku-

tuksessa suon kanssa. ”Selkävikaisena olen usein saanut selkäni kuntoon juuri suolla kävelemällä. Mättäältä mättäälle hyppely kehittää tasapainoa” (suo_147). Suota käytetään hyötyliikunnan alustana niin marjastuksessa, retkeilyssä kuin kuntoilusakin. Suosta hyödytään aineettomasti myös tekevä juuri mitään. Pelkkä aistiminen ja hengittely voivat olla suolla olemisen tapoja. ”Tuoksu voimistuu entisestään kun jalka nousee ylös märestä suosta. Niin voimistuu myös tunne. Tunne joka on just sillä hetkellä juuri se mitä ihminen kaipaa. Rauhaa, mielihyvää, onnellisuutta, kauneutta” (suo_035).

Aineettomaan hyötyyn sisältyy pieniä säröjä. Onko suo ihmistä varten – pitääkö sen tarjota ihmiselle terveyshyötyjä ja mielenrauhaa? Suo voisi tästä näkökulmasta olla aktiivisena toimijana itseisarvoinen ja osa vuorovaikutusta. Vai olisiko parempi, jos suon annettaisiin olla passiivinen ja ihmisestä piittaamaton? *Suo*-aineistossa suon tyyntävydestä ja terveyshyödyistä kirjoitetaan molemmista suunnista niin, että suo tarjoaa ja, että suosta saadaan tai otetaan. Kokijan suhde suohon määrittyy näissä eri tavoin, mutta ei ole yksiselitteistä sanaa kumpi olisi esimerkiksi eettisesti parempi tapa.

Suohon syventyminen

Kupferin esittelemä luontoon syventymisen moodi (*action which takes us into nature*) on luonteeltaan tutkivaa. Siinä aistimukset tulevat vastaan kuin löytöinä tai paljastuksina. Tämä on toisenlaista kuin tutussa ja arkipäiväisessä ympäristössä toimiminen. Kokemista voivat myös sävyttää esimerkiksi epävarmuuden tuntemukset, kun ei tiedä, mitä on tulossa ja onko itse jotenkin ei-toivottu tunkeilija ympäristössä (Kupfer 2003: 79–80). Tulkitsen tätä suolle menemisen tapaa, en niinkään uutuuden kautta, vaan kokemuksen syventämisenä. Suohon syventymisessä omia aistimuksia ja kokemuksia tulkitaan ja reflektoidaan pidemmälle erilaisin kontekstuaalisoin narratiivein.

Edellä mainittu esteettisen arvon ellety ulottuvuus toimii huomautuksena, etteivät kokemukset täysin käänny sanalliseen muotoon, eivätkä kaikki merkitykset ole sanallisia (Määttänen 2006; Foster 2007: 160–163). Kuitenkin inhimillinen todellisuus näyttäytyy perustavalla tavalla narratiivisena. Ihmisenä oleminen käsitetään oleellisella tavalla ajalliseksi tulkintaprosessiksi, jossa kokemuksen merkityksellistämisen edellytyksenä on menneen, nykyisen ja tulevan jatkuva yhteen kietoutuminen (Meretoja 2009: 22). Kertomus sekä jäsentää että luo kokemusta.

Suo-kirjoitukset ovat kokemusta jäsentäviä ja luovia kertomuksia, mutta niiden muotoutumiseen vaikuttavat toiset kertomukset, yksilölliset ja kulttuuriset raamit, jotka vaikuttavat siihen, mitä ker-

rotaan ja miten kerrotaan. Ympäristön esteettiseen kokemukseen kuuluvasta ajatuksellisesta komponentista on ympäristöestetiikassa keskusteltu laajasti. Tiedollista taustaa painottavissa näkemyksissä (esim. Eaton 2003; Carlson 2007; Rolston 2007) erityisesti luonnontieteelliselle tiedolle on annettu suuri arvo ympäristökokemusten taustoittajana. Toisenlaisia pohjakertomuksia tarjoaa aistimuksia, henkilökohtaisia muistoja ja kuvittelu-kykyä korostava ympäristön esteettisen kokemisen suuntaus (ks. Hepburn 2001; 2002; Foster 2007). *Suo*-kirjoituksissa erilaiset taustakertomukset ovat limittäisiä. Se, millaisen painotuksen kukin oman kokemuksensa jäsentämiseen on valinnut, kertoo kokijoiden maailmankuvasta. Se myös paljastaa jotain siitä, millaiselle perustalle kirjoittajan luontosuhde on rakentunut.

Kyselyyn vastanneille luonnontieteellinen tieto ei ole mitään saavuttamatonta asiantuntijatietoa, vaan osa eri tavoin omaksuttua tieto- ja kokemuspohjaa. Muutamilla vastaajilla luonnontieteellinen tieto on työn – esimerkiksi luontokartoituksen – tai harrastuksen – kuten lintujen tarkkailun – kautta omaksuttua, mutta enemmistö vastaajista ei tietopohjaansa varsinaisesti perustele. Luonnontieteellisestä narratiivista on tullut osa länsimaisen ihmisen maailmankuvaa. Tämä näkyy muun muassa suhteessa yliluonnollisiksi ajateltuihin ilmiöihin. Aineistossa on esimerkiksi vain muutamia mainintoja virvatulista. Kansanperinteessä niihin on liitetty monenlaisia uskomuksia (Laaksonen 1995: 103; Jauhiainen 1999: 293–302; Laurén 2006: 37). *Suo*-kirjoituksissa virvatulet kuitenkin selitetään mieluummin suosta purkautuvilla metaanikaasuilla. Kun suon yliluonnollisina tai mystisinä olentoina mainitaan udussa ehkä nähdyt, ehkä kuvitellut, suon hengettäret, kyseessä on mielikuvituksen vapaa leikki, yksi esteettisen kokemisen edellytykseksi ajateltu toiminta (ks. Brady 2003: 33). ”Oli kuin huurut ja haamat olisivat nousseet sieltä salaperäisten syvien rimmikoiden silmistä” (suo_231). Kuvittelu on kyky, jolla ihminen voi täydentää rajallista aistialuettaan (Berleant 1992: 23; Brady 2003: 146–190). Kansanuskoon pohjautuvia perinteitä, kuten ohjetta, että ensimmäinen marja on aina maistettava marjaonnan takaamiseksi, saatetaan noudattaa omina tapoina vailla varsinaista uskoa. Vaikka yliluonnolliseen ei enää uskota, suohon liitetään kuitenkin mystisyyden mahdollisuus. Ajatellaan, että suolla voisi tapahtua jotain selittämätöntä. Toisinaan myös kuvitteluun sisältyy luonnontieteellinen mielenmaisema. ”Mielikuvitusta ruokkii suovesien säilövä ominaisuus ja maailmalta ja kait Suomestakin löydetyt hyvin säilyneet ruumiit. Huikaisee ajatus, että mitähän suosta löytyisikään?” (suo_184).

Suon maisemallisia, visuaalisia piirteitä hallitsevat värien kirjo ja avaruus. ”Avosoiden maisemat olivat kauniita, katsoit mihin suuntaan tahansa, ihailemista olisi riittänyt loputtomiin, jos olisi malttanut vain paikallaan pysyä kovin pitkään” (suo_168). *Suo*-kirjoituksissa ei ole jälkeäkään siitä, että avaraa suota pidettäisiin kielteisellä tavalla tyhjänä, yksitoikkoisena tai tylsänä, niin kuin on oletettu pidettävän, jos suomalaismaan sovelletaan pittoreskin maiseman kriteerejä (Saito 1999: 121). Yksityiskohtien pienipiirteisen kauneuden ja ekologisen tarkkuuden ja tarkoituksenmukaisuuden huomioimista on ehdotettu korvaamaan oletettuja maisemallisia puutteita (ks. Saito 1999: 123–130; Rolston 1999: 52–55). *Suo*-kirjoituksissa näihin yksityiskohtiin ei kuitenkaan viitata minkään korvikkeena, vaan suoluonnon oleellisina piirteinä, ja nautinnon ja tiedon lähteinä.

Kasvit luovat soille niiden ominaisen värityksen ja tuoksun, linnut puolestaan äänimaailman. Kevättalven öinä soilta kantautuu teerien pulina ja riekon nauru. Keväinen kurjen huuto säväyttää aina. Taivaanvuohi ja harvinaisempi serkkunsa jänkäkurppa ilahduttavat erikoisilla soidinäänillään. Keskikesän äänimaailman täyttää lirojen ja valkoviklojen varoittelu. Loppukesästä tyypillisin suon ääni on kelvavästaräkkien kirkas helähtely (suo_42).

Aistit ja tieto täydentävät toisiaan, eivät kilpaile keskenään. Niiden vuorovaikutuksessa kokemus ajoittuu ja paikantuu hetkiin ja tilanteisiin, joiden merkitys on kuitenkin yleisempi. Yksityiskohtaista luonnontieteellistä tietoa arvostetaan luonnontuntemuksena. Moni kuitenkin valittelee puuttuvaa tietoa tai haluaisi tietää vielä enemmän. Ututta ihasteleva löytöretkeilijyys suolla voi kohdistua tietoon, jonka ajatellaan syventävän omaa kokemusta. ”Kuvaan luonnon omia asetelmia ja laajennan samalla vähä vähältä omaa ’tuttuusreviiriäni’. Haluaisin oppia tuntemaan suota ja sen ekosysteemiä yhä paremmin” (suo_155). Tiedonintressi osaltaan luonnostele suhteen suohon opeteltavaksi asiaksi.

Moni aineiston kirjoituksista keskittyy yhteen retkeen vaikkakin kattavuuden tarkoituksessa kuvauksen sisällä hetkeä laajennetaan toisilla suokokemuksilla. Elämyksellisyys voi näyttäytyä huippuhetkien tunnelmointina. Ilmaukset saattavat olla romanttisia ja nostalgisia: ”Onko talvisen maan päällä kauniimpaa näkymää kuin aavan suon yli huurteiseen kaananreunaan vievä yksinäisen umpihankihihtäjän suurin sompakukkasin koristelema metsäsuksien leveä latu” (suo_193). Tunnelmoivat ja kaunokirjallisuutta lähenevät suokokemusten kuvaukset ovat tarkoituksensa mukaista kielenkäyttöä (Lakomäki ym. 2011: 22–23). Ne toteuttavat deskriptiivisen estetiikan tehtävää hokutella kuvauksen lukijaa

eläytymään kokemukseen. Jaettavuus on kertomisen tavoite sekä onnistumisen kriteeri. Hetkellisten kokemusten ja toisaalta vailla vakituista sanastoa olevien aistimusten sanoittamiseen saatetaan lainata keinoja taiteellisesta ilmaisusta. Myös henkilökohtaisista assosiaatioista kertominen voi toimia kokemuksen välittämisen välineenä, eräänlaisena suostutteluna (Kaukio 2013: 51–55, 75–84). ”Suo tuoksuu lapsuudelle. Suo tuoksuu puhtaalle, järvenrannalla käsin pestylle, lipeävedessä keitetylle, puhtaassa järvi vedessä huuhotulle ja ulkona, kesätulessa kuivatulle valkopypykille” (suo_123). Kun kirjoittaja kertoo ystävilleen tuoksumielikuvastaan, he ovat samaa mieltä ja tunnustavat tuoksun. Mutta merkittävämpää on se, että sen myötä he huomasivat, etteivät ”olleet ajatelleet suota muuten kuin taloudellisessa mielessä” (suo_124). Jaettu aistikokemus voi toimia avaimena uusiin suhtautumistapoihin (ks. myös Laurén 2022).

Kokemuksen välittämisen ja tallentamisen tehtävät ovat kyselyaineiston keräämisen ytimessä. Ne ovat välineitä suosuhteen opettelemiseen ja opettamiseen. Saatetaan muistella sitä, kun isä tai äiti on vienyt suolle ja opettanut tai antanut mahdollisuuden oppia suolla itse. Itselflektioivissa kirjoituksissa oppijana on kirjoittaja ja muotoutumassa on hänen suosuhteensa. Myös tulevia sukupolvia opetetaan, konkreettisesti omaa jälkikasvua, mutta ajatellaan myös laajemmin ihmisten mahdollisuuksia saada tulevaisuudessa suokokemuksia.

Me suomalaiset elämme luonnossa ja luonnosta. Tarvitsemme metsämme ja järvenme, jokemme ja suomme. Toivon hartaasti, että niitä on olemassa seuraavillekin sukupolville. Puhtaina, koskemattomina ja mahdollisimman monen saatavilla. Ja tietysti niin, että jokainen luonnossa liikkuja kunnioittaa sitä ja sen arvoja, jotka ovat täysin korvaamattomia. Sieltä saa niin ruumis kuin sielukin täyden ja puhtaan ravinnon (suo_015).

Suon selättäminen

Kupferin (2003: 80–83) kolmannessa moodissa luonto koetaan vastustajana (*acting against nature*). Kun on vuori kiivettävänä tai koski laskettavana, toimija kamppailee luontoa vastaan. Suon hyödyntämisessä maa- ja metsätalouden käyttöön tai turvetuotantoon on erityisesti sotien jälkeisinä vuosikymmeninä ollut suon valloittamisen piirteitä. Silloin soiden tilanne oli sama kuin mitä yhteiskuntatieteilijä Pieta Hyvärinen on huomauttanut nykypäivän metsistä: tuottavuuteen keskittyvä diskurssi on ollut voimallisempi kuin suojeleluun, virkistyskäyttöön tai luonnontuotteiden keräilyyn kohdistuva. Hyötysuhde luontoon on kulttuurisesti ensisijaistettu (Hyvärinen 2020: 23). Soiden kohdalla painopiste on

kuitenkin alkanut muuttua jo aiemmin suojeleluun ja virkistyskäyttöön. Kuten sanottu, *Suo*-kirjoituksissa perinteisen suota muokkaavan työnteon kuvakset ovat vähäisiä. Kuitenkin myös elämykselliseen suhteeseen kuuluu seikkoja, joita voi tarkastella suota selättävinä toimina. Elämyksellisyyden ja hyödyn suhde on vastakkainasettelua monitahoisempi.

Suon päihittäminen elämyksellisen suosuhteen näkökulmasta on jotain muuta kuin suon ottaminen hyötykäytöllä hallintaan. Marjastus keskeisimpänä suolle menemisen syynä on luonnonvarojen hyödyntämistä. Toimeentulonäkökulmasta marjastus on marginalisoitu vapaa-ajan virkistystoiminnaksi, vaikka Suomessa tunnustetaan sillä olevan myös talousulottuvuuksia (Hyvärinen 2020: 24). Vastaa- jistakaan suurin osa ei miellä marjastusta työksi. ”Työ, mitä se on, kun lakkoja etsii? Se ei ole työtä vaan se [on] iloa saada poimia Luojan luomia keltaisia marjoja sankoon. Se on iloa löytää punaposkisia, isoja karpaloita tai vain taitella maljakkoa varten varpuja” (suo_136). Aineiston marjastuksen kuvauksissa on muutamia mainintoja taloudellisesta hyödyntämisestä. Lapsuuteen ajoittuvissa kokemuksissa marjarahoilla on saatettu tehdä hankintoja, joihin muutoin ei olisi ollut varaa. Välttämättömäksi elin- ehdoksi lakkoja ja karpaloita ei mainita. Pikemmin- kin marjat ovat jotain ekstraa, jotain mitä kaivaa talvella pakastimesta ja maistella ja muistella kesää ja suota. Suuria lakkasaaliita ei pidetä itsestäänsel- vyytenä. Pienikin määrä marjoja voi olla aarre – sentään maistainen, terveystuokkaa, superfoodia. Ruokataloutteen lisän antavina marjat saavat luk- suksen merkityksiä.

Vaikka saalis ei olisi suolla marjastaville pääasia, jonkinlaisen hillahulluuden tai kultakuumeen ole- massaolo tunnustetaan. Enimmäkseen sen valtaan ovat joutuneet kertojien isät, mutta omakohtaisia kuvauksiakin on esimerkiksi tilanteesta, jossa mies ajaa runsaan hillahavainnon vuoksi monta sataa ki- lometriä suolle todetakseen porolauman ehtineen apajille ensin. Toisten ihmisten tulo apajille koetaan vaikeaksi asiaksi. Marjapaikkoja voidaan pitää omi- na, vaikka aluetta ei virallisesti omistettaisikaan. Suokokemuksiin sisältyy ylisukupolvista ajattelua. Myös marjapaikan käyttöömistajutta voidaan pit- tää suvussa kulkevana perintönä. Vieraiden tulon samalle suolle koetaan rikkovan kirjoittamattomia sääntöjä. Kirjoituskeruu tehtiin ennen vuonna 2020 alkaneen koronapandemian myötä syntynyttä retkei- lybuumia, joten aineistosta ei ole nähtävissä, onko tilanne kärjistynyt, kun soillakin on liikkunut uusia kävijöitä. Marjastus suolla on uusiutuvan luonnon- varan hyötykäyttöä. Mustasukkaisuus marjapaikois- ta ja ajatus, että apaja pitäisi kerätä loppuun siksi, ettei mitään saa jättää hukkaan, osoittaa, että ihmi- nen käyttäessään suota edelleen ensisijaistaa omat

halunsa ja tarpeensa. Mutta marjat eivät kasva ihmistä varten, eivätkä ne keräämättöminä mene hukkaan. Kun muut eläimet syövät marjoja, siitä voi olla marjakasvin levittäytymisen kannalta enemmän hyötyä.

Kupferin mukaan (2003: 83–84) kokija koettelee omia voimiaan ja yrittää ylittää itsensä, kun hän kokee luonnon vastustajaksi. Tähän liittyy Kupferin esittämä uudenlainen tulkinta ylevän kokemisesta. Ylevään on liittynyt ajatus siitä, ettei kokija voi olla oikeasti vaarassa tai kokemuksen esteettinen aspekti käy mahdolltomaksi. Kupfer esittää, että joissain tilanteissa – niin kuin erilaisten extreme-urheilulajien harjoittamisessa – nautinto saadaan nimenomaan vaarasta ja tiedostetuista riskeistä. Luonnon kanssa kamppailtaessa riskit tehostavat ympäristön ominaisuuksien huomiointia ja vuorovaikutusta niiden kanssa.

Suon haastavissa olosuhteissa marjastaminen käy extreme-lajista:

Oli seisova helle. Ilma ei värähtänytkään. Hyttys- ja paarmaparvet konsertoivat joka puolella karttaan jonkin verran pahaa karkoitteen hajua, jota olin suihkaissut. Päästä varpaisiin puettuna, kumisaappaissa kävi totisesti työstä hyppiä mättäältä toiselle, poimia hilla siltä toinen täältä. Hiki vei mensesään karkoitteen hajua ja siitäkös nämä hyönteisarmeijat innostuivat. Matkaa kertyi, paikoin upotti, hiki valui, janotti, selkää kolotti. Koskaan en ole sen jälkeen päivitelty hillakilon hintaa (suo_013).

Kaikki ponnistelu ei johda yleisiin tunteisiin, vaikka toiminta olisi vapaaehtoista itsensä koettelua. Eräs kertomus pelon voittamisesta on kuitenkin kuin malliesimerkki Kupferin ehdottamasta ylevästä, jossa omien voimien koetteleminen suolla tuotti voittajan olon. Kertojalle raskaan suoretken muisto oli jättänyt kymmeneksi vuodeksi pelon avosoita kohtaan. Hän teki projektinomaisen suunnitelman pelkojensa kohtaamiseksi.

Etukäteen jännitti ihan kamalasti ja sydän hakkasi ennen reissua välillä ihan tosissaan. Mitenköhän reissussa tulisi käymään... Voi sanoa, jotta pelkoni lensi komeasti romukoppaan! [– –] Olin oikeasti tosi ylpeä itsestäni ja reissu oli kaikilta osin täydellisen onnistunut. Joskus elämän onnellisuus löytyy hyvinkin yllättävistä paikoista ja tilanteista... ja, jos mikä on varmaa, niin avoisoille tulen menemään tulevaisuudessa vielä monta monituista kertaa! (suo_168).

Pelkonsa voittanut kertoja ei väitä selättäneensä suota. Kokemus tuotti muutoksen itsen hallinnasta, ei suon. Kokemus on päinvastainen kuin 1998 kerätyssä *Suotarina*-tutkimusaineistossa esiin tulleissa tilanteissa, joissa arvaamattoman suopelot olivat tulkittavissa osaamattomuuden ja kykenemättömyyden tunteiden kautta (Laurén 2006: 104–105).

Suopelot ovat monella tapaa muuttuneet. Eksymisen pelko suolla on todellista myös nykypäivänä. Kompassistakaan ei ole apua, jos sen osoittamaan suuntaan ei pääse kulkemaan. Vaikka suolla kävijät eivät itse pelkäisikään, he saavat kokea lähipiirinsä pelot ja epäilykset. *Suo*-kirjoituksissa myös eläimet kuten karhut ja kyyt mainitaan mahdollisina suolla kohdattavina uhkina, jopa useammin kuin suohon uppoaminen. Sävy kuitenkin on muuttunut: karhun kohtaamista saatetaan toivoa ja kohtaaminen suden kanssa öisellä leiripaikalla olla suokokemuksen kohokohta. Sen lisäksi, että moni kirjoittaja on alkanut pohtia ihmisen suolla olemisen oikeutusta ja vastaavasti eläimistön sinne kuulumista, pelottavien eläinten kohtaamisesta on voitu päättää itse. Vapaaehtoisella kävijällä on mahdollisuus antaa suon vastata jännityksen kaipuuseen. ”Parasta suossa on avaruus ja tuoksu. Ehkä myös jonkinlainen jännitys. Kun suon oppii tuntemaan ja pääsee tuosta jännityksestä, tunne on kuin valloittajan tunne konsanaan” (suo_147).

Enemmän kuin kuvauksia pelottavista kokemuksista suolla, *Suo*-kirjoituksista löytyy pelkoa ja huolta suon puolesta. ”Ennen kurki kuolee kuin suo sulaa, saattaa olla jo vanha sanonta, kun tämä ilmastonmuutos kaikkine kauheuksineen uhkaa maita ja soita” (suo_130).

Aina oli pelko sydämessä, kun lempipaikkojansa kävi katsastamassa, mitä jos kaikki ei olekaan entisellään. [– –] Tutkimustulokset ovat aina vain vakuuttavampia, että soita ei olisi kannattanut eikä kannata ohittaa, mutta edelleenkin sitä tehdään. Suomalaisen luontorakas sielu itkee verta! (suo_147).

Kirjoittajat ovat enimmäkseen selvillä tämän päivän soiden käsittelyyn liittyvistä keskusteluista ja uhkista: turvetuotannosta, kaivoshankkeista, ilmastomuutoksesta. Tulkinnoista löytyy kuitenkin myös väärinkäsityksiä ja toisaalta mielipiteistä eroavaisuuksia. Edelleen on niitä, joiden mielestä soita pitäisi voida käyttää ihmisten hyödyksi, ja on niitä, jotka suhtautuvat epäillen ennallistamisen tuloksiin. Vihamielisyyttä hyödyttöntä suota kohtaan ei kuitenkaan löydy. Poissa on moralistiseen närkästyksen naamioitunut suopelko ajalta, jolloin kansakunnan itsetuntoa koettelevaksi arvotyhjiöksi tuomittua suota yritettiin valjastaa tuottavaksi luonnonvaraksi (Knuutila 1999; Lehtinen 1999).

Suon kanssa sen ehdoilla

Huoli suon puolesta ohjaa kokijoita etsimään suolle menemisen tapoja, joissa oma toiminta olisi mahdollista sovittaa osaksi luonnon prosesseja. Kupferin (2003: 84–87) moodeista pyrkimyksessä toimia luonnon kanssa (*acting with nature*)

tavoitellaan päihittämisen sijaan harmoniaa. Kun liikumme luonnossa sulavasti, arvostamme omien luontoon kohdistuvien havaintojemme, fyysisten liikkeitemme ja ruumiillisten aistimuksiemme yhteispeliä niiden itsensä vuoksi. Toimiminen luonnon kanssa vaatii herkkyyttä huomata luonnolliset vihjeet. Sovittautumisessa on nähtävissä oman ihmillisen position kyseenalaistamista suhteessa luontoon ja opittuja kategorioita murtavan posthumanismin suuntaista uudenlaisen suhteen etsintää.

Kirjoituksissa suota kohtaan ilmaistaan voimakkaita positiivisia tunteita kuin vastaväitteinä ennakkoluuloille. ”Rakastan soita, intohimoisesti! Kärsin sydämestäni soiden ojituksesta – haavoja soiden sydämeen” (suo_025). Rakastamisen kohteina suot lumoavat. Ne ovat pyhiä, osa sielunmaisemaa, mielenmaisemaa, identiteettiä. Rakkauden ja arvostuksen ilmaukset kytkeytyvät soihin kohdistuviin huoliin ja pelkoihin soiden menettämisestä. Tunteiden lisäksi suon kanssa koetaan yhteyttä aistein. Suota kohtaan voidaan tuntea fyysisistä empatiaa.

Kuulinko erämaan itkun, sen koskemattomuutta oli loukattu, sen syvimpään oli viilto isketty, verevä voima vuodatettu. [– –] Pyhimpään oli satutettu, luonnon omat kasvat tuhottu. [– –] Myös minua oli satutettu, olin yhtä sen itkevän, surevan luonnon kanssa, meiltä oli riistetty jotakin korvaamatonta (suo_232).

Suon kärsimykseen eläytyminen ei ole niinkään luonnon antropomorfoisovaa tulkintaa, vaan sillä tuodaan esiin ajatusta suosta itseisarvoisena, ei-kielellisenä toimijana, johon ihminen hakee yhteyttä. *Suo*-keruuaineistossa on huomattavan monia kirjoituksia, joissa suota puhutellaan toisena, sinutellaan, ja myös kuunnellaan omaehtoisena toimijana erilaisista merkeistä. Näissä kirjoituksissa haetaan ihmiselle lajitasa-arvoista paikkaa suon elämässä, vaikkakin tiedostaen, ettei se hyvistä aikeista huolimatta aina onnistu.

Välillä reitille osui kuivia männikköselänheitä, vaihtuakseen taas rimprien sokkeloksi. Häpeillen ja anteeksi pyydellen säikäyttelin pesimäsijoilleen asettuneita kurkipareja. Siiville noustessaan ne huutelivat kimakoita solvauksia häiritsijälleen. Juuri kun tunsin olevani osa tätä kaikkea. Olin kuin kotonani mutta vain omasta mielestäni. Masentavaa, sillä eihän hirvikään saa nevaa ylittäessään tuollaista kohtelua osakseen. Ihminen on outo ja pelottava kulki- ja suurilla selkosilla. Minäkin olin vain kuokkavieras kevään riemujuhlassa (suo_214–217).

Suon kunnioittaminen, joka esiintyy monissa vastauksissa, on rakastamista etäisempi suosuhteen ilmaus. Suon kunnioittamiseen kuuluu ihmisen erillisyydsuosta. Pysy poissa, on yksi kunnioitta-

misen muoto: ”annetaan uljaan suon olla rauhassa” (suo_025). Kunnioittamiseen kuuluu oman pienuutensa tunteminen, nöyryys. Aistillinen sovitautuminen aineelliseen suohon voi opettaa kunnioittavaan arvostukseen.

Kasvoin, ja opin lakkoja enon kanssa Keiteleellä Hete-järveä ympäröivältä suurelta suolta ja läheiseltä itikkasuolta kerätessä tuntemaan sammalten värit, erottamaan vihreän sävyistä ja sammallajeista kantavat kohdat upottavista. Opin varomaan suon silmiä. Opin tunnustelemaan sitä, miten kumikenkä painuu jalkaterän paljasta ihoa vasten, ja miten syvään jalka uppoaa rahkasammaleeseen ja turpeeseen. Näistä tiesin liian syvien ja vaarallisten rimprien lähenemisen, ja opin kunnioittamaan suon voimaa ja samalla tuntemaan sen (suo_176).

Kunnioittamiseen sisältyy se, että suo saa olla – pitääkin olla – sellainen kuin on, märkä, upottava, eksyttävä, vaarallinen. Suo ei ole ihmisen toimien kohde, vaan itseisarvoinen toimija, jonka kanssa olla vuorovaikutuksessa. ”Keskeistä minun ja suon kohtaamisessa on aina ollut, ettei se ole mitään tilapäistä kertakohtaamista. Se on syvempi tunne elämys ja vaatinut molempien hyväksynnän, tai ainakin tunteen, että myös suo on hyväksynyt ja ottanut minut mukaansa” (suo_255). Suo on se, joka opettaa, antaa mielenrauhaa ja lepoa, tarjoaa elämyksiä ja antimia, kannattelee, jakaa surut. Sitä, pitääkö suon antaa ihmiselle jotain, ei pohdita reflektoivimmissakaan teksteissä. Ei pohdita, onko suolla toimijuutensa vuoksi velvollisuuksia ihmistä kohtaan.

Pohdintaa siitä, kenelle suot kuuluvat käydään suhteessa toisiin eläimiin, suon vakituisiin asukkaisiin. Eläimistä eniten kerrotaan lintujen kanssa kohtaamisista suolla. ”Lähteiden ja kosteiden pälvien äärellä on keväisin tungosta. Parhaimmilla soilla joutsenpari pitää pienessäkin paljastuneessa avovedessä vahtia kovalla toivotuksella” (suo_147). Linnut hallitsevat soiden äänimaisemaa. Toisinaan lintujen ääniä kuvataan lintukirjojen tyyliin onomatopoeettisesti kuin yritettäisiin etsiä yhteistä kieltä niiden kanssa. Toisaalta lintujen ääniä kuvataan myös taiteesta lainatuin ilmauksin konserteiksi tai sinfonioiksi ja liikkeitä tanssiksi. Kuitenkin ilmaukset ovat yhteyksissään enemmänkin arvostuksen osoituksia kuin olettamuksia, että linnut esiintyisivät ihmiselle. ”[Linnut] esiintyvät ilman teennäisyyttä, osallistumatta muuhun kuin luonnon ikuisen kiertokulkuun, elämän viettiin” (suo_109).

Kommunikaation epävarmuus ei estä kuitenkaan samaistumisen yrityksiä: ”Silloin lähdemme kuin kurjet kahlamaan suuren, ajattoman aavan pienelle saarelle, ympärillämme kurhien tanssi, teerien, viklojen, lirojen, taivaanvuohien, kuovien kiihkeä

soidinlaulu” (suo_109). Suon kanssa sen ehdoilla kulkevat pyrkivät osaksi kokonaisuutta ja suon ajallista jatkumoa. Nautinto kokemuksessa on olla osa suoluontoa. ”Voin katsoa sen äärettömyyteen ja nauttia siitä, että olen pieni pala luonnon monimuotoisuutta” (suo_135).

Elämyksellisyydestä eväitä soiden tulevaisuuteen

Tutkimusaineistoni perusteella väitän, että elämykselliset syyt mennä suolle ovat muuttaneet suosuhdetta kestävämmäksi. Sekä aineellisten hyötyjen (kuten marjastus) että aineettomien hyötyjen (kuten suon terveysvaikutukset) kannalta koetaan hyvänä asiana, että suot säilyisivät mahdollisimman koskemattomina. Soiden halutaan pysyvän soina.

Se, että suon kanssa toimiminen ei ole elinehto, vaan vapaaehtoista toimintaa, voi viedä kokijan toisaalta hyvin läheiseen aineelliseen ja henkiseen vuorovaikutussuhteeseen suon kanssa. Oman toimintansa reflektointi, joka *Suo*-kirjoituksissa on runsasta, ei välttämättä anna täysin yleistettävää kuvaa suomalaisten tämän päivän suosuhteesta. Kyselyyn vastanneet suhtautuvat lähtökohtaisesti soihin positiivisesti ja ovat kiinnostuneita pohtimaan suhdettaan niihin. Oman toimintansa suhteuttaminen ja opetteleminen saa elämyksellisen suosuhteen näyttämään jossain määrin projektinomaiselta. Siihen liittyy yksi tämän päivän trendeistä: ajatus toimimisesta oikein. Olisi ennen aikaista tulkita tätä vahvana moraalifilosofisena suuntauksena. Pyrkimys tulee kuitenkin ilmaista muun muassa mediadiskursseista tutuista tyyleissä neuvoa ja opastaa ihmisiä arkisissa elämäntaitoasioissa. Se, mikä oikeaksi toiminnaksi koetaan ja minkä tai kenen kautta sitä määritellään, vaihtelee. Siitä neuvotellaan, siihen ehdotetaan omia ratkaisuja ja sen mukaan arvioidaan aiempia toimia ja käytänteitä. Omien valintojen perusteleminen käsityksillä vastuullisesta toiminnasta ympäristöä kohtaan liittyy pidempiaikaiseen ympäristötietoisuuden kasvun trendiin.

Erilaisten muutosten havainnointi ja arviointi ovat esillä *Suo*-kirjoituksissa. Monella on muistissa, miten takavuosien ojitukset veivät hyviä marjapaikkoja. Toisaalta entinen ojitusten suunnittelija saattaa puolustaa osallisuuttaan niihin huomauttamalla toimineensa aikansa vaatimusten mukaisesti (vrt. Tanskanen 2000: 177; Laurén 2006: 202). Muutokset ovat voineet tapahtua myös omissa asenteissa. Esimerkiksi entinen metsästäjä on todennut, että lintujen tarkkailu on hänelle itselleen saalistusta mielekkäämpää. Lintuharrastajat taas ovat perillä lintujen harvinaistumisesta, mutta he myös tiedostavat sen, etteivät syyt ole yksistään

suolla. Ojitettukin suo kelpaa hyvin joillekin lintulajeille. Suoluonto on prosessi, eikä kaikkiin siihen vaikuttaviin tekijöihin, kuten ilmaston lämpenemiseen ja kuivuuteen voi suoraan tai paikallisesti vaikuttaa. Kuitenkin monien toimien vaikutuksia suohon osataan arvioida ja valintoja voidaan tehdä monipuolisen tiedon valossa.

On selvää, että suoluonto hyötyy, jos ihmisen toiminta muokkaa sitä mahdollisimman vähän. Suurimmassa osassa suolle menemisen syistä tänä päivänä suota kulutetaan suhteellisen kevyesti. Marjastuksessa käytetään uusiutuvia luonnonvaroja. Retkeily, lintujen tarkkailu ja luonnossa liikkuminen eivät sinällään pyri jättämään jälkeä suoluontoon. Omakohtaisessa elämyksellisessä kokemisessa suhteesta suohon saadaan aineettomia hyötyjä. Ne voivat olla konkreettisesti lihaskuntoa ja hapenottookykyä, mutta myös abstraktimpia asioita kuten mielenrauhaa, lepoa ja kokemuksia kauনিista, ylevästä tai pyhästä.

Kun soiden ihailua ehdotetaan *Suo*-kirjoituksissa sellaisenaan riittäväksi soiden käyttötavaksi, tiedostetaan toisaalta siihen sisältyvä ristiriitä. Jos suoluonto tuotteistetaan matkailuvaltiksi, suuret kävijämäärät kuluttaisivat suota pelkästään kulmisella. Myös suon avaruuteen ja autiuteen kuuluva oman rauhan arvo voisi lisääntyvistä suon kävijöistä kärsiä ja samalla menetettäisiin jotain suolle ominaista ja arvostettavaa. Tätä ajatuskulkua ei kuitenkaan jatketa niin pitkälle, että oltaisiin valmiita tinkimään omasta oikeudesta kulkea soilla ja saada kokemuksia soista. Sitä, ettei soita käytettäisi lainkaan aineettomia hyötyjen lähteenä, ei oteta esille edes soiden suojelun nimissä.

Kokoelma käytännön vinkkejä siitä, kuinka suolla kannattaa kulkea ja millaisia elämyksiä sieltä voi saada, voi vaikuttaa suon uudeksi kulttuuriperinnöksi melko vaatimattomalta. Henkilökohtaista painottavassa elämyksellisessä suosuhteessa ne ovat kuitenkin yrityksiä tehdä omasta kokemuksesta yhteistä. Soita koskevien asenteiden muutokset ovat oleellinen osa soiden uutta aineetonta kulttuuriperintöä. Jaetut suokokemukset näyttävät vaihtoehdon soihin kohdistuvalle luonnonvara-ajattelulle, jossa suon hyödykkeisyys ylittää sen itseisarvoisuuden. Menneen ja nykyhetken lisäksi kulttuuriperintöön kuuluvat käsitykset tulevasta (Laurén ym. *tulossa*). Suon opetusten kaltaisten hentojen ohjenuorien lisäksi tulevaisuuden soihin kohdistetaan monia toiveita: ”Jos minä saisin päättää, jätettäisiin suot linnuille ja muille eläimille sekä ihmisten virkistyskäyttöön” (suo_015). Soiden halutaan säilyvän tuleville sukupolville ja tarjoavan sellaista ihmisen kajoamatonta luontoa, jota ei monissa paikoissa tapaa, ja olevan hiilinielu ja monimuotoisuuden pankki.

Voiko toiveista tulla liiallisia vaatimuksia suota kohtaan? Toistuvanakin ihmisen suolla oleminen on tilapäistä. Kaikesta opettelemisesta, kaikesta empaattisesta eläytymisestä ja fyysisestä suolle so- vittautumisesta huolimatta ihminen suon kulkijana jää erilleen suoluonnosta. Tilapäisyys ja erillisyy- sivät eivät ole huonoja asioita, jos niiden kautta ymmär- retään, ettei suo elämyksellisenäkään ole ihmistä varten vaan ensisijaisesti itselleen.

Kiitokset

Tutkimus on tehty Koneen Säätiön rahoittamassa tutkimus- hankkeessa *Alastomuutta, allikoita ja kannanottoa: Suotrendi kulttuuriperintöä muokkaamassa (2020–2023)* Itä-Suomen yli- opistolla. Kiitokset *Suo*-kirjoitusten kirjoittajille, tutkijakol- legoilleni hankkeessa sekä artikkelini asiantuntijata- kastajil- le ja toimittajille.

AINEISTO

Suo. Kirjoitus- ja kuvakeruuaineisto (2018–2019) Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto, Joen- suun toimipiste. Kirjoituskutsun esite: <<http://nebu.fnlit.fi/keruuesitteet/suokeruu.pdf>>.

KIRJALLISUUS

- Berleant, A. (1991) *Art and Engagement*. Temple University Press, Philadelphia.
- Berleant, A. (1992) *The Aesthetics of Environment*. Temple University Press, Philadelphia.
- Berleant, A. (2012) Taivaan estetiikka. Teoksessa Sepänmaa, Y., Heikkilä-Palo, L. & Kaukio, V. (toim.) *Korkea taivas*, 317–328. Maahenki, Helsinki.
- Brady, E. (2003) *Aesthetics of the Natural Environment*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Callicott, J. B. (2003) Wetland gloom and wet- land glory. *Philosophy & Geography*, 6(1) 33–45. <https://doi.org/10.1080/1090377032000063306>
- Carlson, A. (2007) Tarkasteluun kasvattaminen: mikä on olennaista maisemassa? Teoksessa Sepänmaa, Y., Heikkilä-Palo, L. & Kaukio, V. (toim.) *Maiseman kanssa kasvokkain*, 92–107. Maahenki, Helsinki.
- Cresswell, T. (2004) *Place. A Short Introduction*. 2. p. John Wiley & Sons, Hoboken.
- Eaton, M. M. (2003) Fakta ja fiktio luonnon esteeti- sessä ymmärtämisessä. Teoksessa Sepänmaa, Y., Heikkilä-Palo, L. & Kaukio, V. (toim.) *Metsään mieleni*, 91–101. Maahenki, Helsinki.
- Forss, A.-M. (2007) *Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Foster, C. (2007) Kerrottu ja eletty ulottuvuus ympäri- stöestetiikassa. Teoksessa Sepänmaa, Y., Heikkilä- Palo, L. & Kaukio, V. (toim.) *Maiseman kanssa kasvokkain*, 151–165. Maahenki, Helsinki.
- Fuller, B. (1979) Fluid Geography. Teoksessa Marks, R. W. (toim.) *Fuller: Ideas and Integrities. A Sponta- neous Autobiographical Disclosure*, 119–141. Collier Books, New York.
- Giblett, R. J. (1996) *Postmodern Wetlands: Culture, History, Ecology*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Haapala, A. (2000) Luonnon kauneus ja rumuus. Teok- sessa Haapala, A. & Oksanen, M. (toim.) *Arvot ja luonnon arvottaminen*, 68–81. Gaudeamus, Helsinki.
- Haapala, A. (2002) Art and Nature: The Interplay of Works of Art and Natural Phenomena. Teoksessa Berleant, A. (toim.) *Environment and the Arts. Perspectives on Environmental Aesthetics*, 47–60. Ashgate, Aldershot.
- Hakala, K. (1999; toim.) *Suo on kaunis*. Maahenki, Helsinki.
- Hankonen, I. (2021) *Ihmisiä metsässä. Luonto kulttuu- riympäristökysymyksenä*. Kultaneito XXII. Suomen kansantietouden tutkijain seura, Joensuu.
- Hepburn, R. W. (1994) Nykyajan estetiikka ja luonnon- kauneuden laiminlyönti. Teoksessa Sepänmaa, Y. (toim.) *Alligaattorin hymy. Ympäristöestetiikan uusi aalto*, 17–40. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Hepburn, R. W. (2001) Trivial and serious in aesthetic appreciation of nature. Teoksessa Hepburn, R. W. *The Reach of the Aesthetic: Collected Essays on Art and Nature*, 1–15. Ashgate, Aldershot. <https://doi.org/10.4324/9781315191270>
- Hepburn, R. W. (2002) Data and Theory in Aesthetics: Philosophical Understanding and Misunderstanding. Teoksessa Berleant, A. (toim.) *Environment and the Arts. Perspectives on Environmental Aesthetics*, 23–38. Ashgate, Aldershot.
- Hyvärinen, P. (2020) Sienestystä pohjoisilla puupel- loilla: metsien moninaiset taloudet ja plantaasio- sentrismien ongelma. *Alue ja ympäristö* 49(2) 22–43. <https://doi.org/10.30663/ay.97101>
- Ives, C.D., Abson, D.J., von Wehrden, H., Dorninger, C., Klaniecki, K. & Fischer, J. (2018) Re- connecting with nature for sustainability. *Sustainability Science* 13, 1389–1397. <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0542-9>
- Jauhiainen, M. (1999) *Suomalaiset uskomustarinat*. SKS, Helsinki.
- Kaukio, V. (2013) *Sateenkaari lätäkössä. Kuvitellun ja kerrotun ympäristöestetiikka*. University of Eastern Finland, Joensuu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-1273-2>
- Knuutila, S. (1999) Suoviha ja muita tunneperäisiä luontoseikkoja. Teoksessa Hakala, K. (toim.) *Suo on kaunis*, 68–76. Maahenki, Helsinki.
- Kupfer, J. H. (2003) Engaging Nature Aesthetically. *The Journal of Aesthetic Education* 37(1) 77–89.
- Laaksonen, Pekka (1995) Suokansan tarinoita. *Suo* 46(4) 99–107. Suoseura, Helsinki.
- Lahtinen, T. & Lehtimäki, M. (2008) Johdatus ekokrii- tiseen kirjallisuudentutkimukseen. Teoksessa Lahtinen, T. & Lehtimäki, M. (toim.) *Äänekäs kevät. Ekokriitti- nen kirjallisuudentutkimus*, 7–28. SKS, Helsinki.

- Lakomäki, S., Latvala, P. & Laurén, K. (2011) Menetelmien jäljillä. Teoksessa Lakomäki, S., Latvala, P. & Laurén, K. (toim.) *Tekstien rajoilla. Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin*, 7–27. SKS, Helsinki.
- Latvala-Harvilahti, P. (2022) Kohtaamispaikkana suo: Suotaide kulttuuriperintö- ja luontoarvojen yhdistäjänä. *Terra* 134(2) 83–97. <https://doi.org/10.30677/terra.112015>
- Laurén, K. (2006) *Suo – sisulla ja sydämellä. Suomalaisen suokokemukset ja -kertomukset kulttuurisen luontosuhteen ilmentäjinä*. SKS, Helsinki.
- Lauren, K. (2022) Suo karnevalistisena tilana. *Terra* 134(2) 99–112. <https://doi.org/10.30677/terra.112016>
- Laurén, K., Latvala-Harvilahti, P., Kaukio, V. & Vikman, N. (tulossa) Suosuhteen muutosnäkyvät: Suotrendi kulttuuriperinnön muokkaajana. *Metsät ja tulevaisuus*, Vuosilusto 14.
- Lehtinen, A. (1999) Suo pelon maisemana. Teoksessa Hakala, K. (toim.) *Suo on kaunis*, 77–86. Maahenki, Helsinki.
- Luonnontila.fi-palvelun raportti Suomen soiden tilasta. <<https://www.luonnontila.fi/fi/elinymparistot/suot/>> 15.6.2021.
- Meretoja, H. (2009) Inhimillisen todellisuuden narratiivisuudesta ontologisenä ja epistemologisena kysymyksenä. Teoksessa Hägg, S., Lehtimäki, M. & Steinby, L. (toim.) *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*, 207–237. SKS, Helsinki.
- Määttänen, P. (2006) Tila, liike ja tulkinta. Teoksessa Haapala, A ja Naukkarinen, O. (toim.) *Mobiiliestetiikka. Kirjoituksia liikkeen ja liikkumisen kulttuurista*, 86–101. KSEI, Lahti.
- Rolston, H. III (1999) Soiden estetiikan ekologinen perusta. Teoksessa Hakala, K. (toim.) *Suo on kaunis*, 43–57. Maahenki, Helsinki.
- Rolston, H. III (2007) Onko maisemien esteettisen arvioinnin pohjattava tieteseen? Teoksessa Sepänmaa, Y., Heikkilä-Palo, L. & Kaukio, V. (toim.) *Maiseman kanssa kasvokkain*, 80–91. Maahenki, Helsinki.
- Ross, S. (2006) Paradokseja ja arvoituksia. Puutarhojen ja kaupunkiluonnon esteettisestä arvostamisesta. Teoksessa Haapala, A. & Kunnaskari, M. (toim.) *Paradokseja paratiiseissa. Näkökulmia urbaanin luonnon kysymyksiin*, 16–40. KSEI, Lahti.
- Saito, Y. (1999) Tasapaksun luonnon estetiikka: suomaisema. Teoksessa Hakala, K. (toim.). *Suo on kaunis*, 120–130. Maahenki, Helsinki.
- Tanskanen, M. (2000) *Näkyvän takana: tutkimus metsäoijitetun suomalaisen kulttuurisuudesta*. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Vasander, H. (1998; toim.) *Suomen suot*. Suoseura ry, Joensuu.
- Vuorisalo, T. (2012) Eri alojen luontokäsityksiä. Johdanto. Teoksessa Lummaa, K., Rönkä, M. & Vuorisalo, T. (toim.) *Monitieteinen ympäristötutkimus*, 27–30. Gaudeamus, Helsinki.